

20. Старух О. В. Український трикутник: унітаристи, самостійники, федералісти // Українська революція: 1917 – початок 1918. Проблеми, пошуки, узагальнення: Збірник наукових статей. – Запоріжжя, 1998.
21. Телешун С.О. Національне питання в програмах українських політичних партій кінця XIX – початку XX ст.: Автореф. дис... канд. істор. наук. – К., 1966.

Summary

The discuss problems concerning the determination the political forces, which initiated the organization of the Ukrainian Central Council in 1917 are actualized by the author in this article. The author comes to the conclusion, that the process of the Ukrainian statemaking in the beginning of 1917 was the result of the interaction of the representatives of the various political forces both the socialistic and independent orientation.

О. Г. Шишко

УКРАЇНІЗАЦІЯ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН В ОДЕСІ В ЧЕРВНІ 1917 р.

Розгортання національно-демократичної революції в Україні відбувалося в умовах продовження першої світової війни, у зв'язку з чим військо стало одним з найактивніших учасників революційних подій. У російській армії перебувало 6 млн українців, основною вимогою яких вже в перші місяці революції стало домагання її українізації.

Важливою базою Румунського фронту і транспортної флотилії Чорного моря була Одеса, гарнізон якої налічував 100 тис. солдатів та офіцерів, переважна більшість яких була вихідцями з південних губерній України. Цією обставиною в повній мірі скористалися провідні діячі українського руху міста, завдяки зусиллям яких процес українізації військових частин мав значні успіхи.

Процеси утворення національних частин в російській армії у 1917 р. знайшли своє відображення у науковій літературі, у той же час їх одеська специфіка досліджена ще не в повній мірі. Стаття є спробою розглянути взаємовідносини військового командування Одеського округу, органів революційної російської демократії та українських органів влади м. Одеси щодо питання утворення українських військових частин. Саме характеру цих взаємовідносин, які в червні 1917 р. досягли найбільшої гостроти, і присвячена дана публікація.

Певні аспекти даної проблеми знайшли своє відображення ще в працях науковців з діаспори. Так, праці В. Кедровського [1], який був членом Центральної Ради та Українського Генерального військового комітету (УГВК), цікаві тим, що не тільки містять фактичний матеріал, а й передають враження безпосереднього учасника тих подій, у тому числі і в Одесі. Р. Млиновецький [2], стисло викладаючи перебіг процесу українізації війська в Одесі, звертається до періодичної преси, у тому числі і всеросійської, подаючи таким чином реакцію супротивної сторони.

Революційні події в Одесі 1917 р. знайшли своє відображення і в працях сучасних одеських істориків. Зокрема, в монографії Т. Вінцовського [3], присвяченій місцевим органам української влади в Херсонській губернії, висвітлюється й хід українізації армії, аналізуються рішення тогочасних органів влади у місті з цього питання. Взаємовідносини центру та регіонів за часів Центральної Ради, у тому числі і в питаннях українізації в російській армії, стали предметом аналізу в публікації О. Гонтара [4].

На червень 1917 р. український рух в Одесі набув значного поширення і впливу, він був репрезентований Українським керівним комітетом (УКК) та Одеською Українською Військовою Радою (ОУВР). Ці органи української влади послідовно висували вимоги як до місцевих революційних органів влади, так і до Тимчасового уряду негайного визнання права України на автономію та створення окремих українських військових частин і наполегливо вимагали їх втілення в життя.

Так, наприкінці травня декілька маршових рот (маршові роти запасних полків мали по 800-900 вояків кожна [2, с. 125], а в самому полку було 5-6 тис. вояків) одного із запасних полків відмовились виступати на фронт. Причини такого вчинку були чітко окреслені в постанові ОУВР від 27 травня 1917 р. З цього документу випливає, що цей крок став наслідком як стихійного руху солдатських мас, так і діяльності ОУВР. Скажімо, представників маршових рот вражав той факт, що “маршові роти складаються в більшості з українців, а замінюються в більшості солдатами неукраїнської національності, і що із їх одходом на фронт в Одесі не лишається організованої української сили, яка б завше могла стати в оборону прав українського народу” [5, с. 344]. А ОУВР вбачала велику небезпеку для подальшого розвитку українського народу такий стан речей, коли “громадські і урядові організації в Одесі в сей час зайняли яскраво ворожу позицію до українства, позаяк в склад цих організацій входять представники російських соціалістичних і навіть буржуазних партій, а українські партії свідомо і організовано виключаються” [5, с. 344].

У свою чергу полковий комітет звернувся до штабу Одеського округу та Ради солдатських та офіцерських депутатів (РСтаОД) з проханням відмовити українцям у їх вимогах, мотивуючи це тим, що в полку багато молдаван, росіян та євреїв, що визнання за українцями права на національні полки ні в якому разі не повинно супроводжуватися вигнанням інших національностей з полку.

Але вже 31 травня ОУВР, окрилена підтримкою широких солдатських мас, приймає більш розгорнуту і радикальну постанову, спричинену тим фактом, що і Тимчасовий уряд, і місцеві російські урядові та громадські організації зайняли відверто ворожу позицію щодо українського визвольного руху. А тому щоб “усунути погрозливі для нас явища і забезпечити вільний розвій нашого народу і належні нам права” ОУВР постановила вимагати від Тимчасового уряду: “а) негайного видання акту про право України на автономію ...; б) затвердження Української Центральної Ради як тимчасового державного органу для всієї української території; в) негайного пояснення підстав постанови військового міністра щодо скликання на 4 червня українського військового з’їзду, і г) негайного видання акту про організацію українського війська” [5, с. 355–356].

Ці події набули широкого розголосу, викликавши в місті великий резонанс. Звичайно органи російської революційної влади не могли обійти цю проблему, тому 1 червня Виконавчий комітет РСтаОД все своє засідання присвятив розгляду даного питання, яке проходило як ніколи бурхливо. Предметом обговорення став один із пунктів резолюції ОУВР від 27 травня, в якому, зокрема, зазначалось: “Припинити одправку маршових рот із Одеси до того часу, поки в Одесі не будуть зорганізовані Українські військові частини з існуючих, які б могли забезпечити українській людині Одеської Округи спокійний розвій добутих разом з усією Росією громадянських прав” [5, с. 344].

В обговоренні цього питання взяв участь генерал Н. Маркс та представники ОУВР, зокрема її голова, військовий лікар І. Луценко. У своєму виступі І. Луценко, який до того ж був членом УГВК, зажадав негайного визнання права України на автономію та своє військо, озвучивши таким чином відповідні пункти постанови ОУВР від 30 травня, і запропонував на цьому ж зібранні прийняти резолюцію про негайне видання акта про автономію України [2, с. 124]. Звичайно, ці пропозиції І. Луценка було відхилено, хоча в прийнятій резолюції Виконавчий комітет РСтаОД визнавав безумовне право українців на автономію, але вважав висування такої вимоги передчасним, так само як і організацію окремих національних частин і наполягав на тому, щоб маршові роти запасного полку обов’язково відбули на фронт, але при цьому за сприянням звернувся до Української ради [6, с. 3].

Наступного дня це питання вже обговорювалось на спільному засіданні Виконавчого комітету РСтаОД та всіх ротних та полкових комітетів Одеського гарнізону. Засідання це, за висловом одного з журналістів, також носило “стресний” характер. Так, виступ представника ОУВР І. Гаврилюка супроводжувався образливими викриками, але це не завадило йому заявити, що прокламацію, яка закликала військові відділи не йти на фронт, видала ОУВР, а право їй на це дала “воля до самостійності 30 мільйонів українців” [2, с. 125].

Під час дебатів на збори прибули представники полку, маршові роти яких відмовились вирушати на фронт, і повідомили, що і молдовани вслід за українцями вимагають також і для себе окремої воєнної національної організації. Але при цьому вони доповіли зібранню, що офіцерам полку вдалось вмовити солдат вирушити на фронт, а вже потім приступити до формування українських та молдавських рот [6, с. 3].

Здавалось на цьому інцидент вичерпано. Але в цей самий час самостійницькі кола направили до тих вояків своїх представників, які переконали солдат у тому, що коли вони залишать місто, то можна чекати не формування українських частин, а арешту українських діячів. Наскільки це було вірогідним, свідчить випадок з першим командиром Українського першого імені гетьмана Б. Хмельницького полку штабс-капітаном Д. Путником-Гребенюком, якого 18 квітня було заарештовано і відправлено на фронт. Але, як пише В. Кедровський, “після тієї “відправки” ми ніколи й ніде не стрічали його імені в усі часи формування українських військ та взагалі в часи визвольної боротьби” [1, с. 66]. Тому знову в цих підрозділах почалися заворушення, було виставлено охорону, яка не допускала в їх розташування представників російських органів влади [2, с. 125–126].

Наступного дня ця історія отримала новий імпульс. Вранці 3 червня начальником штабу округу генералом Н. Марксом була отримана телеграма з Петрограду щодо організації українських частин. У телеграмі повідомлялось, що Тимчасовий уряд дозволяє організовувати українські роти для відправки до трьох українських корпусів, що комплектуються. Того ж дня була отримана телеграма зі штабу Румунського фронту від генерала Д. Щербачова з приписом затримати відправку рот, до складу яких входять українці до нового розпорядження. Про зміст цих телеграм Н. Маркс повідомив ОУВР і просив її погодитися на відправку рот, тільки щоб не допустити збою у роботі транспорту.

Це була перша значна перемога Одеської Української Військової Ради та її політики щодо українізації війська. Це тим більш було важливо, що ці події відбувалися напередодні II-го Всеукраїнського військового з’їзду, який до того ж вперше з часу повалення самодержавства був заборонений військовим міністром О. Керенським.

У той же час ОУВР ухвалила, щоб показати, що російські органи влади мають справу не з “дезертирами”, а зі свідомими та дисциплінованими вояками, які визнають лише українську владу і ніяку іншу, – призначити кілька запасних рот для відправки на фронт у визначені для українізації корпуси, затримавши потрібну кількість війська для охорони ОУВР та реалізації плану творення власних полків [2, с. 126].

Після цього вранці 4 червня маршові роти з червоними знаменами і музикою пройшли містом до Воронцовського палацу, в якому була розташована РСтаОД, члени Виконавчого комітету якої звернулися до солдатів з промовами російською та українською мовами. Після чого останні вирушили до залізничного вокзалу [6, с. 4].

Одним з підсумків цих подій стало об’єднання українців та молдаван у справі їх спільної боротьби за формування окремих національних військових частин.

А вже надвечір 4 червня відбулося екстрене засідання Виконавчого комітету РСтаОД, на якому розглядалася позачергова пропозиція ОУВР. Суть її полягала в тому, щоб надати ОУВР місця у Виконавчому комітеті РСтаОД на правах окремої фракції [3, с. 85]. З боку РСтаОД ця пропозиція не викликала заперечення, і в результаті було прийнято таку резолюцію Виконавчого комітету: “За кожною національною військовою групою визнається право мати у Виконавчому комітеті своїх представників з правом дорадчого голосу. З боку Української Ради кооптуються І. Луценко та Шевченко” [6, с. 4]. У свою чергу, Виконавчий комітет зажадав, щоб і ОУВР надала місця для його членів, на що також було отримано згоду, і до ОУВР увійшли Холопов та Шварцман.

Однак на цьому порозуміння між двома організаціями, по суті, і завершилося. Наступним питанням розглядався протест української фракції проти відхилення Виконавчим комітетом на минулому засіданні резолюції І. Луценка щодо автономії України та заборони О. Керенським скликання Українського військового з’їзду. Заява супроводжувалася погрозою, що якщо Виконавчий комітет не приєднається до обох протестів фракції, то остання складе з себе повноваження і вийде зі складу Виконавчого комітету. У відповідь на цю заяву прапорщик Рязанов вказав на те, що він розуміє мотиви, якими керувався О. Керенський, коли не дозволив проведення з’їзду. Немає гарантій, що й інші національності не захочуть скликати військові з’їзди. Але для українців ці слова виглядали досить нещирими, тому що саме в ці дні в Петрограді проходив польський військовий з’їзд. А якщо звернутися до історії цього питання, то саме в Україні поблизу Києва ще за царського режиму проводилося формування польських легіонів, що вже тоді викликало негативний громадський резонанс [7, с. 216]. А вже у квітні 1917 р. Переяславська Рада робітничих і солдатських депутатів висловила протест Тимчасовому уряду проти формування на території України польських легіонів, які, на її думку, могли бути використані проти “вільної України” [5, с. 272]. Відхилив Виконавчий комітет і пропозицію з минулого засідання щодо автономії України. За словами того ж Рязанова, “товариші українці повинні задовольнитися принциповою позицією комітету, що її не можна вимагати негайно” [6, с. 4].

У свою чергу, І. Луценко заявив, що на відхилення резолюції ОУВР Виконавчим комітетом українці дивляться як на прояв централістичної течії, те ж саме він вбачав і в забороні з’їзду О. Керенським і забажав, щоб право на автономію було визнано негайно.

Саме під час цих гострих дебатів на зібрання прибули делегати від одного із запасних полків та ад’ютант штабу. Делегація звернулася до Виконавчого комітету з проханням допомогти з відправленням на фронт чергового ешелону. І тут знову погляди присутніх звернулися до української фракції. Саме в цей момент було оголошено дві телеграми зі штабу та з Петрограду, в яких містився дозвіл формувати українські роти і відправляти їх до Києва для поповнення там українських частин, що тільки почали створюватися, а також розпорядження генерала Н. Маркса окремим командирам полків Одеської залоги терміново здійснити це формування.

Після цього українська фракція заявила, що вона буде всіляко сприяти відправленню сьогоднішніх маршових рот, у той же час висунувши вимогу, щоб уже нині українці цього запасного полку були виділені в окремі роти або щоб такі створювались разом з молдаванами. Делегат від полку заявив, що така вимога є реальною, після чого один з представників фракції направився до запасного полку сприяти відправленню українців.

5 червня засідання Виконавчого комітету РСтаОД було продовжене. Після тривалих дебатів одностайно було прийнято резолюцію, в якій, зокрема, визнавалось існування соціалістичної української фракції, що мала користуватися всіма правами, які були надані іншим комісіям та фракціям комітету. Стосовно питання про визнання Тимчасовим урядом автономії України та комплектування українського війська за територіальною ознакою в резолюції зазначалось, що це питання знаходиться поза компетенцією Виконавчого комітету “як офіційного органу”. За дану резолюцію проголосували й українці.

Також один з пунктів цієї резолюції вказував на нагальну потребу проведення з’єднаного засідання виконавчих комітетів Ради робітничих депутатів, Ради солдатських та офіцерських депутатів, Ради селянських депутатів, Румчероду для вироблення програми “всіх робітничих та воєнних

організацій та соціалістичних партій щодо питання про практичне відношення до можливих в майбутньому виступів Української Ради, подібних до тих, що мали місце останніми днями” [6, с. 4].

Як і було заплановано, 6 червня відбулося з’єднане засідання виконавчих комітетів м. Одеси. Але на ньому декілька ораторів запропонували відкласти обговорення українського питання на пізніший термін через неготовність зборів до його вирішення. У той же час зібрання постановило розпочати принципове обговорення цього питання. І вже перший виступ секретаря РСтаОД Шварцмана виявив розбіжності в розумінні політичних процесів українськими та російськими політичними колами. Це стало несподіванкою для тієї частини зібрання, яка вважала, що остання резолюція Виконавчого комітету задовольнила українців.

Зокрема, Гутман у своєму виступі звинуватив російську демократію у неувважному ставленні до національних сподівань різних народностей Росії і в цьому він вбачав причину виникнення теперішніх негараздів з українцями. У свою чергу, Гольцман наголосив, що вимога українців надати їм автономію до Установчих зборів є виявом недовіри до російської демократії. З його слів випливало, що від імені всього українського народу не може виступати купка насильників народної самосвідомості, під якою він розумів українську буржуазію. А тому він висловив переконання, що українська соціалістична фракція за ОУВР не піде, тому що вимога цієї Ради – це зрада російської революції, зрада російського народу. Реакцією на його виступ стали неодноразові осудливі викрики. Відповідаючи на ці закиди В. Чехівський зазначив, що “ОУВР не є продуктом буржуазії, бо як такої, як партії, як сили у нас немає” [8, с. 3]. На його думку ускладнення з українцями виникли на ґрунті незнання російською інтелігенцією життя і духу українського народу. У свою чергу, реагуючи на слова В. Чехівського про те, що немає української буржуазії, Ходоров наголосив, що є українська інтелігенція, яка є ще більш небезпечною.

Продовження обговорення українського питання відбулося 10 червня в приміщенні Міського театру на загальних зборах Ради солдатських та офіцерських депутатів м. Одеси, Ради робітничих депутатів м. Одеси, Виконавчого комітету Румунського фронту та області, Виконавчого комітету селянських депутатів, полкових, судових та ротних комітетів, делегатських зборів військово-морської організації, Виконавчого комітету моряків торгового флоту, делегати яких мали право вирішального голосу. З правом дорадчого голосу на збори були запрошені представники всіх національних організацій та представники соціалістичних партій. Представники ОУВР та Молдавської військової організації у зв’язку з тим, що ставлення до теперішнього моменту саме цих двох організацій і дало привід до скликання зборів, були запрошені на збори в необмеженій кількості осіб [8, с. 1].

Загальні збори розпочалися з того, що секретар Виконавчого комітету РСтаОД Шварцман доповів зібранню історію українського руху в Одесі за останні два місяці і зачитав ті резолюції, які прийняла РСтаОД на всіх своїх попередніх зборах.

Далі від імені Румчероду слово було надано лікареві Ланда, який у своєму виступі наголосив, що в період революції потрібно виходити із загальнодемократичних, а не націоналістичних устремлінь. А тому шлях, обраний українцями є небезпечний, від такого шляху їх треба відвернути. Його слова знайшли в залі як осуд, так і підтримку. Зокрема, підтримка виявилася в тому, що заявлені оратори від Ради робітничих депутатів та РСтаОД передали Ланда свій час, і в тому, що вони приєдналися до резолюцій Румчерода [8, с. 3].

Від імені ОУВР на цьому зібранні виступив прапорщик Вербицький, який, відмітивши, що ті, хто живе в Україні, повинні розуміти українську мову, намагався оголосити вимоги ОУВР до Тимчасового уряду українською мовою, але наштотував при цьому на рішучий протест. Однак оратор все ж таки зачитав резолюцію українською мовою, а потім оголосив її російською. Позицію польського робітничого союзу на зборах висловив Вонсик, який запевнив, що польська соціал-демократія буде боротися за повне самовизначення окремих національностей із забезпеченням прав національних меншин.

Загалом збори проходили в надзвичайно збудженій атмосфері, виступи одних ораторів викликали схвалення, інших – протести. Кожна партія і група запропонувала свої резолюції, але збори закрилися, так і не встигнувши їх розглянути. Натомість було вирішено обговорення цього питання перенести на один з найближчих днів. До речі, згодом про перебіг цього засідання та про політичну ситуацію в Одесі Центральній Раді доповів В. Чехівський [9, с. 109–110].

Але тільки майже через два тижні українське питання знову опинилося в центрі політичного життя міста. Так, 23 червня відбулись збори 12 тис. солдат, серед яких було 10 тис. українців та 2 тис. молдаван. Підсумком цих зборів стало прийняття резолюції, яка була запропонована ОУВР. У документі мова йшла, зокрема про те, що “формування українських та молдавських рот відбувається повільно, з протидією, що дезорганізує наші сили та сприяє анархії. Ми вимагаємо, щоб негайно були сформовані роти, а вслід за ними суто український полк та суто молдавський полк. Флот повинен бути українизованим, повинні бути виділені суто українські бойові одиниці. Юнкера українці, які закінчили Одеське воєнне училище, повинні залишитись на батьківщині” [10, с. 4]. Та ці сподівання були марними. Ось що писав з цього приводу В. Кедровський: “Не зважаючи на всі заходи й домагання

УГВК, ні одна добре впорядкована з українських частин не була переведена на Україну або на один з українських фронтів”, а “запасні полки, що переважно складалися з українців, були розміщені в Московщині, в Закаспійському краю, над Волгою й навіть у Сибіру” [1, с. 74].

На збори українських та молдавських солдат було запрошено генерала Н. Маркса, але той, у свою чергу, запросив до себе на нараду голову ОУВР, представників Ради солдатських та офіцерських депутатів та Румчероду. На цій нараді з’ясувалося, що вищою владою затверджено тільки формування українських рот, що ж стосується всіх інших вимог ОУВР, то їх виконання залежить від вищої влади та від Ради солдатських та офіцерських депутатів. А вища влада свідомо перешкоджала українізації війська. Направляючи українські ешелони на фронт, ця влада спочатку оголошувала, що їх відправляють в українізовані частини, але в дорозі їх маршрут мінявся “за вимогою воєнних обставин” і українські частини потрапляли в полки й дивізії, що не призначалися до українізації” [1, с. 75].

Тому не випадково в той час, коли у Н. Маркса тривала нарада, збори солдат перетворилися на мітинг, під час якого було вирішено йти до штабу та вимагати задоволення своїх вимог. Маніфестацію, яка рушила до штабу з музикою та прапорами, очолив прапорщик Вербицький. До мітингувальників вийшов Н. Маркс, який повідомив їх про підсумки наради, після чого солдати повернулися в казарми [10, с. 3].

А об 11-й годині вечора того ж дня розпочалось спільне засідання Виконавчих комітетів Ради солдатських та офіцерських депутатів, Ради робітничих депутатів та 3 полкових комітетів. Головним питанням порядку денного було виділення українських та молдавських частин в окремі підрозділи [10, с. 4].

Свою роботу засідання почало з того, що представник ОУВР доповів про всі згадані події і йому було задано ряд питань, з метою з’ясування поняття українізації військ та детальної розшифровки всіх вимог ОУВР. На всі запитання було дано вичерпну відповідь. Це тим більше було зробити не складно, бо після II-го військового з’їзду УГВК виробив план українізації армії. Згідно з цим планом Комітет домагався, щоб в Україні були українізовані всі запасні полки й військові частини, щоб поповнення з них направлялося в ті корпуси й дивізії, що перебували в Україні. Крім цього, Комітет домагався, щоб усі мобілізовані українці направлялися тільки до запасних частин, що перебували в Україні [1, с. 73].

Наступні оратори, як це було і на попередніх зібраннях, або підтримували політику українізації армії, або в тій чи іншій формі виступали проти неї. Скажімо, член РСДРП(б) П. Старостін розповів зборам про те, що Военна Комісія Всеросійського з’їзду Рад поставилася негативно до питання про формування окремих національних військових частин. Він висловив думку, що російська демократія повинна дати чітку і пряму відповідь, що вона в українському питанні притримується тієї позиції, яку зайняв Всеросійський з’їзд Рад. Згідно з цією позицією українці повинні підкоритися більшості і надалі не допускати того, що більшість вважає небезпечним і шкідливим для справи революції, завершив оратор [10, с. 4]. Така позиція П. Старостіна, до речі, розходила з лінією більшовиків, які на той час “підтримували боротьбу українського народу за національну незалежність” [11, с. 12].

У свою чергу, на таку заяву П. Старостіна представник ОУВР Вербицький заявив, що якщо українцям будуть погрожувати і подавляти їх своєю більшістю, то вони поборються з російською революційною демократією і ще невідомо хто переможе. Саме напередодні 22 червня ОУВР разом з УКК направила Тимчасовому уряду телеграму, в якій заявляла про всебічну підтримку домагань делегації УЦР і наголошувала, що “коли вони негайно не будуть задоволені правительством”, то вона складе “з себе всяку відповідальність за наслідки” [5, с. 480].

Врешті-решт, збори прийняли резолюцію, яку запропонував П. Старостін. У ній, зокрема, зазначалось: “Беручи до уваги, що будь-які сепаратні виступи окремих частин військ, партій ідуть проти постанов Всеросійського з’їзду представників всієї революційної демократії... збори вважають за потрібне заявити, що з даного питання вони всіма силами будуть проводити в життя всі рішення Всеросійського з’їзду. І всіх тих, хто не підкоряється постановам місцевих Рад, будуть вважати противниками революції і демократичної Росії” [12, с. 4]. Як видно з цього документа, всі вимоги українців було проігноровано, що дало підстави І. Луценку назвати це дійство “актом політичним і ворожим українському руху” [17, с. 4].

Ці події знайшли своє продовження вже 7 липня, коли ОУВР висунула вимоги до командування Одеського округу не направляти на фронт жодного українця, доки не будуть сформовані полки, дивізії та батареї і доки ці підрозділи не будуть підпорядковуватись українському керівництву. У результаті цих рішучих дій штаб округу погодився на розгортання українського куреня в полк, що складався з трьох куренів, мав кінноту та гармати [4, с. 45]. Але це тема вже наступного дослідження.

Таким чином, Одеська Українська Військова Рада на чолі з її головою військовим лікарем І. Луценком проводила активну політику спрямовану на здійснення українізації війська. У цій політиці вона, з одного боку, знаходила широку підтримку солдатських мас, а з іншого, – наштовхувалася на шалений опір російських урядових, політичних та громадських організацій. Але це була не єдина перепона, яку доводилось долати ОУВР. Її політика не знаходила розуміння також з боку представників українських соціалістичних партій. Однак головна проблема полягала в тому, що така

активна діяльність щодо українізації війська не мала підтримки з боку Української Центральної Ради. Відрадною була лише той факт, що в цій справі союзником виступили активні елементи молдавського визвольного руху. Події в Одесі початку літа 1917 р. засвідчили розуміння українськими діями міста того факту, що домагання статусу автономії для України повинно супроводжуватися вимогою творення національних збройних сил, що тільки наявність власного війська стане запорукою національного самовизначення. У цьому яскравіше полягає одна із найбільших особливостей українського руху в Одесі.

Джерела та література

1. Кедровський Володимир. Українізація в російській армії // Український історик. – 1967. – № 3/4.
2. Млиновецький Р. Нариси з історії українських визвольних змагань 1917–1918 рр. (про що “історія мовчить”). – 2-ге вид. – Львів, 1994.
3. Вінцовський Т. Місцеві органи влади і управління Центральної Ради в Херсонській губернії (березень 1917 – квітень 1918 рр.). – Дрогобич, 2002.
4. Гонтар О. В. Українська проблема за часів Центральної Ради: співвідношення центру та регіонів // Записки історичного факультету. – Одеса, 2001. – Вип. 11.
5. Український національно-визвольний рух. Березень–листопад 1917 року: документи і матеріали / Упоряд.: В. Верстюк (керівник) та ін. – К., 2003.
6. Известия Одесского Совета рабочих депутатов и представителей армии и флота. – 1917. – 3 июня.
7. Солдатенко В. Ф. Українська революція. Історичний нарис: Монографія. – К., 1999.
8. Известия Одесского Совета рабочих депутатов и представителей армии и флота. – 1917. – 8 июня.
9. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали: У 2 т. – К., 1996. – Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р.
10. Известия Одесского Совета рабочих депутатов и представителей армии и флота. – 1917. – 25 июня.
11. Гамрецький Ю. М. Ставлення Рад робітничих і солдатських депутатів України у період двовладдя до питань національно-визвольного руху // Український історичний журнал. – 1966. – № 7.
12. Известия Одесского Совета рабочих депутатов и представителей армии и флота. – 1917. – 28 июня.

Summary

The problems of ukrainization in the Russian army, particularly in those military units, which were included into Odessa garrison are considered in this article. These processes were initiated by outstanding figures of the Ukrainian “Ruh” (movement) of Odessa, as necessary condition for proclaiming the autonomy of Ukraine. At the same time this demand caused strong resistance from Russian revolutionary government bodies. As a result of fierce political struggle the Ukrainian government bodies of Odessa could a lot of Ukrainian military units.

Т. О. Іріюглу

ФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ КАТЕРИНОСЛАВЩИНИ У БЕРЕЗНІ – ЖОВТНІ 1917 р. (за матеріалами періодичної преси)

В постіндустріальному суспільстві засоби масової інформації відіграють провідну роль у формуванні громадської думки та загальнодержавної стратегії економічного та політичного розвитку. Певним чином, цю тезу можна поширити і на хронологічно віддалені періоди української історії, а саме революційні події 1917 року. Важливість такого виду джерела як періодична преса, важко переоцінити, особливо у разі проведення мікроісторичних студій, адже саме періодика в той час була основним ЗМІ, дає можливість дослідити широкий спектр політичних, економічних та культурних явищ, актуальних для тогочасного суспільства. Особливо гостро стояла проблема місцевого самоврядування в період березня – жовтня 1917 р., коли загальнодержавні зміни охопили всю Російську імперію, і на хвилі демократичного піднесення на місцях відбувся перерозподіл політико-адміністративних повноважень.

У контексті дослідження діяльності органів самоврядування періодична преса надає можливість виявити маловідомі аспекти, які в силу певних причин залишили після себе недостатньо документальних свідчень. До того ж, український дослідник М. Дмитренко зауважує, що такі матеріали надзвичайно цінні при вивченні персоналій, оскільки дають досить чітку уяву про роботу конкретних діячів і організацій, зафіксувавши їх роль в історії регіону [1, с.108].

Незаперечним позитивом матеріалів періодичних видань є можливість вивчати події майже пощодо, супроводжуючи їх набором певних емоційно-ціннісних установок авторів, а особливо це важливо для досліджень періоду української революції та Громадянської війни [2, с.258]. Однак, при всій інформативності даний вид джерела має й певні недоліки, а саме, хаотизація та терміновість